

فصل: اول درس: چهارم نام طراح: امین امینی زاده	به نام خدا معاونت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش دفتر آموزش متوسطه نظری دبیرخانه راهبردی کشوری علوم اجتماعی و سواد رسانه تولید شده در استان کرمان	محتوای نوشتاری کتاب جامعه شناسی ۲ سال تحصیلی: ۱۳۹۹-۱۴۰۰
--	--	--

عنوان درس: نمونه های فرهنگ جهانی (۲)

اهداف یادگیری:

- ۱- معرفی و تشریح فرهنگ اسلام و شناخت ویژگی های آن به عنوان نمونه ای از فرهنگ جهانی مطلوب
- ۲- درک ارزش های فراقومیتی و پیگیری سعادت کل بشر در اندیشه اسلامی
- ۳- شناخت مراحل تاریخی گسترش فرهنگ اسلامی و بررسی تحقق ارزش های اسلامی در عرصه عمل

انتظارات پس از مطالعه:

- ۱- دانش آموز به ظرفیت دین اسلام برای ساختن یک فرهنگ جهانی مطلوب پی ببرد و به شکوفایی این ظرفیت علاقه مند گردد .
- ۲- مراحل تاریخی گسترش عقاید و ارزش های اسلام را بشناسد و فرصت ها و محدودیت های هر مرحله را تحلیل کند . و در حد خود برای رفع موانع پیش رو گسترش فرهنگ اسلامی راهکار ارائه نماید.

نکات مهم درس:

ویژگی های دین اسلام (ابعاد هستی شناسی ، انسان شناسی ، معرفت شناسی) - مراحل گسترش فرهنگ اسلامی (نبوی ، خلافت ، استعمار، بیداری اسلامی)

توضیح درس:

یاد آوری:

در درس دوم تعریفی از فرهنگ جهانی یاد گرفتیم « فرهنگ هایی که از مرزهای جغرافیایی عبور می کنند و اختصاص به یک مکان خاصی نداشته باشند . فرهنگ جهانی گفته می شد » در درس سوم درمورد فرهنگ سلطه که یکی از نمونه های فرهنگ جهانی است را یاد گرفتیم . فرهنگ سلطه یک فرهنگ جهانی نا مطلوب بود .

ویژگی های دین اسلام

- ۱- دینی است که با دعوت فراگیر خود ، **تکوین یک فرهنگ جهانی** را مورد توجه قرار داده است.
- ۲- **اسلام دین عصر و نسل خاص نیست** ، بلکه اصول اعتقادی و ارزش های آن ، **اصول و ارزش های ثابتی** است ، که همه **انبیاء** درطول تاریخ برای تبلیغ و ترویج آن مبعوث شده اند.
- ۳- این اصول و ارزش های اسلامی ، **مطابق با نظام آفرینش و موافق با فطرت آدمیان** است . **پس فرهنگ اسلام ، فرهنگ حق است.**
- ۴- **عقاید و ارزش های اسلامی** به گروه و قوم خاصی تعلق ندارند، بلکه **خصلتی جهانی** (عقاید و ارزش های جهان شمول) دارند.

عقاید و ارزش های اسلامی

<p>توحید ، حکایت از خداوند واحدی دارد ، خدایی که متعلق به قوم و قبیله ای خاص نیست ، بلکه خداوند همه آدمیان و پروردگار همه جهان هاست ، همه موجودات از او پدید می آیند و در نهایت به سوی او باز می گردند. او عالم را حکیمانه آفریده و تدبیر می کند . (اشاره به « حقیقت » به عنوان یکی از ویژگی های فرهنگ مطلوب جهانی)</p>	<p>دیدگاه هستی شناسانه (توحیدی)</p>
<p>انسان موجودی مختار ، مسئول ، متعهد ، دارای فطرتی الهی و خلیفه خداوند روی زمین است (اشاره به « تعهد و مسئولیت » به عنوان یکی از ویژگی های فرهنگ مطلوب جهانی)</p> <p>سعادت و عزت انسان در تقرب و نزدیک شدن به خداوند و رسیدن به مقام خلافت الهی است .</p> <p>شقاوت و ذلت انسان در نسیان و فراموشی حقیقت الهی خود و دیگر موجودات و هزینه کردن تمام ظرفیت ها و توانمندی های الهی خود ، برای زندگی محدود این جهان است . (اشاره به « معنویت » به عنوان یکی از ویژگی های فرهنگ مطلوب جهانی)</p> <p>انسان مسئول آباد کردن این جهان و موظف به پرهیز از فساد در آن است .</p>	<p>دیدگاه انسان شناسانه</p>
<p>عقل در فرهنگ اسلام ، زیباترین و محبوب ترین مخلوق خداوند است . (اشاره به « عقلانیت » به عنوان یکی از ویژگی های فرهنگ مطلوب جهانی)</p>	<p>دیدگاه معرفت شناسانه (عقل)</p>
<p>پیامبران برای این امور مبعوث شده اند: شکوفایی عقل آدمیان - اجرای عدالت - جلوگیری از چرخش ثروت در دست اغنیا - آزاد سازی مستضعفان از حاکمیت مستکبران (اشاره به « عدالت و قسط » به عنوان یکی از ویژگی های فرهنگ مطلوب جهانی)</p> <p>پیامبران برای رهایی آدمیان از رنجیره هایی آمده اند که انسان را به بندگی بت های انسان ساخته وادار می سازند.</p> <p>اسلام ، مسلمانان را موظف به تلاش برای آزادی مستضعفان می داند و پیروزی مستضعفان بر مستکبران و حاکمیت دینی حق را به همه بشریت نوید می دهد . (اشاره به « آزادی » به عنوان یکی از ویژگی ها فرهنگ مطلوب جهانی)</p>	<p>عدالت و آزادی</p>

● اسلام ارزش های مطلوب یک فرهنگ جهانی مطلوب را دارد.

مراحل گسترش فرهنگ اسلامی

عقاید و ارزش های اسلامی با پذیرش انسان ها به عرصه **فرهنگ بشری** راه می یابند و نمود تاریخی پیدا می کنند. و در تاریخ گسترش خود ، چهار مرحله را پشت سر گذاشته اند:

۱- عصر نبوی ۲ - دوران خلافت ۳- دوره استعمار ۴- عصر بیداری اسلامی

عصر نبوی

خداوند سبحان ، پیامبر خود را با آیات روشنگر برای **تبلیغ توحید و گسترش فرهنگ اسلامی** در شرایطی برانگیخت که :

- شبه جزیره عربستان ، **فرهنگ جاهلی قبیله ای** داشت.
- شمال غربی شبه جزیره عربستان ، تحت نفوذ و سلطه **امپراتوری روم** و جنوب شرقی آن تحت تاثیر و سلطه **شاهنشاهی ایران** بود.

* پس از ۱۳ سال دعوت مردم به اسلام ← با مقاومت در برابر فشارهای نظام قبیله ای عرب جاهلی ، **حکومت اسلامی** را تشکیل داد.

* طی ۱۰ سال حکومت ← موانع سیاسی پیش روی اسلام در شبه جزیره عربستان را از بین برد .

رسول خدا

در سال نهم هجرت ، گروه های مختلف برای پذیرش اسلام از سراسر شبه جزیره به مدینه آمدند . پیامبر خدا قبل از رحلت ، نامه های دعوت به دین خدا را به **امپراتوری های ایران و روم** فرستاده بود

● این موضوع یعنی دعوت سایر اقوام و ملت ها به آیین اسلام ، بیانگر آن است که عقاید و ارزش ها و هنجارهای فرهنگ اسلامی ، در **خدمت گروه یا قوم خاصی** نیست ، بلکه سعادت همه انسان ها را دنبال می کند و از آرمان های مشترک انسانی سخن می گوید.

دوران خلافت

دوران خلافت از زمان رحلت رسول خدا آغاز شد و در طول خلافت **اموی ، عباسی و عثمانی** ادامه یافت .

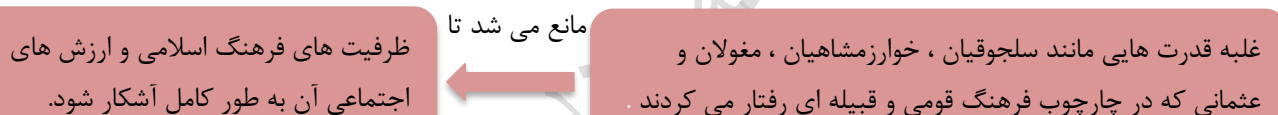
فرهنگ جاهلی	در عصر نبوی تا فتح مکه	در برابر اسلام آشکارا مقاومت کرده بود و پس از آن به ناچار ظاهر اسلامی به خودگرفته بود
دردوران خلافت		دوباره در جامعه اسلامی نمایان شد و به تدریج اقتدار جامعه اسلامی را براساس روابط قبیله ای و عشیره ای شکل داد.

عقاید و ارزش های جهان اسلام فارغ از عملکرد قدرت های سیاسی و با تلاش عالمان مسلمان ، از **مرزهای جغرافیایی و سیاسی جوامع مختلف عبور کرد** و بر قدرت سیاسی حاضر در این مناطق ، تاثیر گذاشت .

فرهنگ اسلامی ، به دلیل **قدرت و غنای خود** ، گروه مهاجم بیگانه را :

۱- درون خود هضم و جذب می کرد.

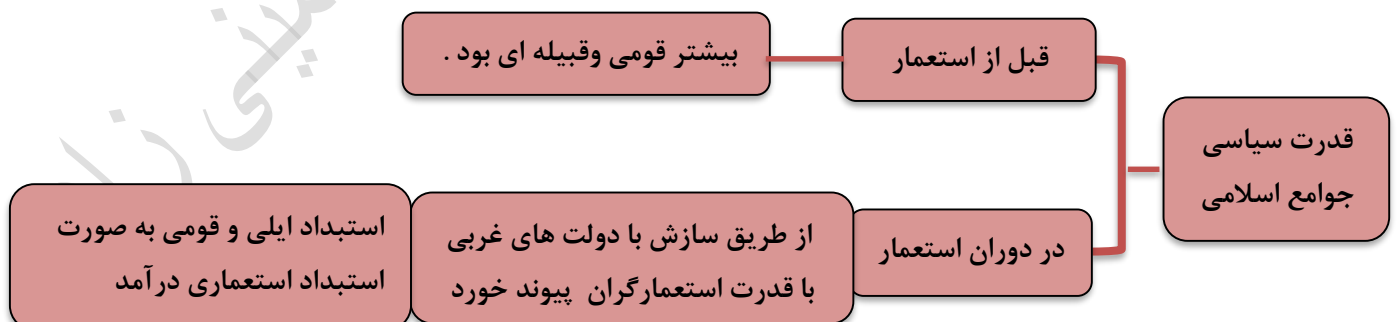
۲- یا دست کم آن ها را ناگزیر می ساخت تا برای استمرار و بقای خود ، در ظاهر از مفاهیم و ارزش های دینی استفاده کنند .

● بخشی از ارزش های اسلام (مانند اخوت اسلامی ، عدالت ، تقوا ، قانون گرایی ، اتحاد و همبستگی) با حاکمیت های قومی و قبیله ای نادیده گرفته می شد.

دوره استعمار

دولت های استعماری غربی ، بخش های مختلف جوامع اسلامی را **تحت نفوذ و سلطه سیاسی** خود درآوردند و با تکیه بر **قدرت نظامی و صنعتی** خویش ، اغلب سیاستمداران و دولت مردان جوامع اسلامی را **مغلوب** خود ساختند .

تفاوت راهبردی استبداد قومی (ایلی) با استبداد استعماری

استبداد قومی	اگر چه هویت غیر اسلامی داشت ، به دلیل نداشتن پشتوانه و پیشینه ای خارج از جغرافیای جهان اسلام ، از رویارویی مستقیم با فرهنگ توانمند اسلامی دوری می گزید و تلاش می کرد با رعایت ظواهر اسلامی ، ظاهر دینی خود را حفظ کند. (مانند استبداد ایلی قاجار)
استبداد استعماری	به دلیل این که در سایه قدرت و سلطه جهان غرب عمل می کرد ، برای تامین نیاز های اقتصادی و فرهنگی جهان غرب ، چاره ای جز حذف مظاهر فرهنگ اسلامی نداشت . (مانند استبداد استعماری رضاخان)

عصر بیداری اسلامی

در جهان اسلام ، در مقابل نفوذ و سلطه فرهنگ غرب ، مقاوت هایی شکل گرفت ، که ریشه در فرهنگ اسلامی داشت ، و در جریان آن ها متفکران جهان اسلام خطرات سلطه فرهنگ غرب و فراموشی فرهنگ و هویت اسلامی را گوشزد کردند.

● انقلاب اسلامی ایران ، نقطه عطفی در باز گشت به فرهنگ اسلامی در جهان اسلام است .

بسیاری از نخبگان کشور های اسلامی ، تا قبل از انقلاب اسلامی ایران ، برای مقابله با سلطه استعمار ، از مکاتب و روش های غربی مانند ناسیونالیسم یا مارکسیسم استفاده می کردند.

علت شکست مکاتب و روش های غربی (ناسیونالیسم و مارکسیسم) در مبارزه با استعمار

۱- وحدت امت اسلامی را مخدوش می ساختند ۲- مورد حمایت مردمی که در دامان فرهنگ اسلام تربیت یافته بودند قرار نمی گرفتند

● امت اسلامی با الهام گرفتن از انقلاب اسلامی و باز گشت به سوی هویت الهی خود، مرحله جدیدی را در گسترش فرهنگ جهان اسلام آغاز کرده است .

ناسیونالیسم (ملی گرایانه)

عبارت است از مجموعه ای از باورها و نمادها که دلبستگی و تعلق به ملت و عناصر تشکیل دهنده آن (از قبیل سرزمین ، نژاد ، قوم و زبان) را بیان می کند . در اندیشه ملی گرایانه صرفا تعلق خاطر و وابستگی به چنین عناصری ، آرمان و ارزشهای اساسی انسان ها محسوب می شود و هویت ملی را تعیین می کند و آن ها را از سایر ملت ها جدا می سازد.

مارکسیسم

عبارت از تفکری که عناصر اصلی آن از اندیشه های مارکس (فیلسوف و جامعه شناس آلمانی اواخر قرن نوزدهم) ساخته شده است . اندیشه مارکسیسم تنها راه رهایی از نظام سرمایه داری و مشکلات آن را انقلاب طبقاتی (انقلاب کارگران علیه سرمایه داران) می داند.